

میر عماد حسنی قزوینی

یعقوب آژند

استاد دانشگاه تهران



شرکت سهامی کتابهای جیبی
وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر
تهران، ۱۳۹۰



تهران، خیابان جمهوری اسلامی، میدان استقلال،

صندوق پستی ۴۱۹۱-۱۱۳۶۵

شرکت سهامی کتابهای جیبی

وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر

www.amirkabir.net

عنوان کتاب: میرعماد حسنی قزوینی

نویسنده: یعقوب آژند

ناظر طرح: اکبر نبوی

طراح جلد: محمدرضا نبوی

نوبت چاپ: اول (۱۳۹۰)

حروف متن: نازنین ۱۲ روی ۱۴

چاپ، صحافی و لیتوگرافی: چاپخانه سپهر، تهران:

خیابان ابن سینا (بهارستان)، شماره ۱۰۰

شمارگان: ۳۰۰۰

کاغذ تحریر سفید ۷۰ گرمی

بها: ۱۴۵۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ. هرگونه نسخه برداری اعم از فیکس و لایونسی ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی یا جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در مجومه در مستندنویسی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

سرشناسه: آژند، یعقوب، ۱۳۷۸.

عنوان و نام پدیدآور: میرعماد حسنی قزوینی / یعقوب آژند.

مشخصات نشر: تهران: امیرکبیر، کتابهای جیبی، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۱۲۶ ص: مصور (رنگی).

فروست: مفاخر هنری ایران: ۱۰.

شابک: 978-964-303-302-6

وضعیت فهرستنویسی: فیا.

یادداشت: نمایه.

موضوع: میرعماد، ۱۰۲۴-۱۰۹۶ ق.

موضوع: خوشنویسان ایرانی -- سرگذشتهامه.

رده بندی کنگره: ۱۳۸۹ م ۹ ۲۵ / ف ۳۶۳۹ NK

رده بندی دیویی: ۲۴۵/۶۱۹۹۱۵۵-۹۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۲۴۱۰۳

فهرست مطالب

پیش از هر چیز.....	۹
فصل اول: محیط رشد میرعماد.....	۱۳
۱. زمینه سیاسی.....	۱۳
۲. قزوین زادگاه میرعماد.....	۱۷
۳. خطاطی در اوایل دوره صفوی.....	۲۲
فصل دوم: شرح احوال میرعماد.....	۳۱
۱. نیاکان میرعماد.....	۳۱
۲. تولد و تعلیم میرعماد.....	۳۴
۳. سفرهای میرعماد.....	۴۰
فصل سوم: میرعماد در اصفهان.....	۴۷
۱. میرعماد و شاه عباس.....	۴۷
۲. چهار هنرمند برجسته نقاشخانه.....	۵۲

فصل چهارم: قتل میر عماد.....	۶۳
۱. علل و عوامل.....	۶۳
۲. گزارش منابع.....	۶۴
۳. گزارش محمد صالح اصفهانی.....	۶۶
۴. گزارش های منابع دیگر.....	۶۸
۵. رفتار و کردار میر عماد.....	۷۲
فصل پنجم: شاگردان و مقلدان میر عماد.....	۷۵
۱. شاگردان بلا واسطه.....	۷۵
۲. شاگردان ناواسطه.....	۷۹
فصل ششم: کارستان میر عماد.....	۸۱
۱. کتابت، مرقع و کتبه.....	۸۱
۲. جلیپانویسی و سیاه مشق.....	۸۶
منابع.....	۹۱
تصاویر.....	۹۵
نمایه.....	۱۲۱

پیش از هر چیز

در تاریخ خطاطی ایران سه تن خطاط بودند که دچار اضطراب سیاست شدند و جان خود را از دست دادند: ابن مقله، مولانا معروف خطاط و میرعماد. ابن مقله در عالم خطاطی زبردست بود و تصرفاتی در آن انجام داد و به قولی واضع خطوط سته شد. وی خواسته و ناخواسته در معرکه سیاست افتاد و تا مقام وزارت برکشیده شد و در شور و زاری جان بر سر سیاست نهاد. مولانا معروف برخلاف ابن مقله که با «سیاست» بود، بر «سیاست» بود و با گروه‌های مخالف سیاست روز همکاری داشت یعنی حروفیه. حروفیان شاهرخ تیموری را کارد زدند و پس از کلی ماجرا، مولانا معروف که در دل تشکیلات سلطنت کار می‌کرد، به همکاری با آن‌ها متهم شد و جان بر سر عقیده نهاد. اما ماجرای میرعماد نوع دیگر بود.

او نه سودای وزارت بر سر داشت و نه با گروه‌های مخالف سلطنت صفوی همکاری می‌کرد، بلکه رشته درهم تنیده‌ای از حقایق روزمره و درشتی‌های حاکم بر چهارگوشهٔ دربار، او را به کام هرگ فرستاد. این سه تن خطاط در کارستان هنری خویش زبده‌گی داشتند و مصدر تحولاتی چشمگیر در هنر خطاطی ایران شدند.

بلاغت اسلوب خطاطی میرعماد در خط نستعلیق، این نوع خط را به اوج کمال کشاند. توانایی قریحه و روانی خط میرعماد در تاریخ خطاطی ایران، معیاری چشم‌نواز و دلپسند شد و شماری از مقلدان و پیروان را در پی کشید. پس از میرعماد، اکثر خطاطان ایران و هند و عثمانی، تلاش کردند تا در نظم و اسلوب خط و حسن و یختگی نستعلیق به پای او برسند. درجهٔ کمال نستعلیق میرعماد و کوشش‌دهی شماری از پیروان او بود که بعدها نوع دیگری از خطی زیبا و دلنشین یعنی شکسته نستعلیق را پدیدار ساخت.

اطلاعات منابع کهن دربارهٔ میرعماد مختصر و موجز است. گلستان هنر قاضی احمد قمی، تاریخ عالم‌آرای عباسی اسکندربیک ترکمان، تذکره نصرآبادی محمد مهدی نصرآبادی، تذکره ریاض‌الشعرای علیقلی واله داغستانی و بالاتر از همه تذکره الخطاطین میرزا محمد صالح اصفهانی در کنار چند منبع و تذکره دیگر طرحی کلی از میرعماد و هنر او به‌ویژه قتل وی گزارش می‌کنند. از تحقیقات جدید به غیر از کتاب مهدی